

Inštitút pre výskum
práce a rodiny

BULLETIN

DECEMBER 2021

VOL. 2 ISSUE 12

KVETOSLAVA REPKOVÁ

POLITIKA AKTÍVNEHO STARNUTIA - PRÍSPEVOK INŠTITÚTU PRE VÝSKUM
PRÁCE A RODINY

Politika aktívneho starnutia – príspevok Inštitútu pre výskum práce a rodiny

Kvetoslava Repková

Prof. PhDr. Kvetoslava Repková, CSc. je vedecko-výskumnou pracovníčkou v Inštitúte pre výskum práce a rodiny, zároveň vysokoškolskou učiteľkou na Inštitúte edukológie a sociálnej práce FF PU v Prešove. Vo svojej vedecko-výskumnej, pedagogickej a publikačnej činnosti sa venuje najmä otázkam politiky zdravotného postihnutia, dlhodobej starostlivosti, aktívneho starnutia a sociálnych služieb, osobitne z hľadiska zavádzania a hodnotenia ich kvality. Angažuje sa aj v rezortnom vzdelávaní, garantuje špecializačný vzdelávací program „Sociálna posudková činnosť“.

Obsah

1 Úvod.....	2
2 Diverzita odbornej expertízy a jej výstupy	4
Výstup 1: Národný program aktívneho starnutia na roky 2021-2030 (analytická časť)	5
Výstup 2: Správa o plnení úloh vyplývajúcich z Národného programu aktívneho starnutia na roky 2014-2020.....	5
Výstup 3: Národný program aktívneho starnutia na roky 2021-2030.....	6
Výstup 4: Národná správa MIPAA/RIS	7
3 Budúce angažovanie	8
Zoznam bibliografických odkazov	9

1 Úvod

Slovensko vstúpilo v roku 2021 do novej dekády plánovania, realizácie a vyhodnocovania cielenej politiky podpory aktívneho starnutia. Podpora aktívneho starnutia je vo vyspelých európskych krajinách výrazom systematického **politického prístupu** (Zaidi, 2018), nie jednorazovou či náhodnou politickou akciou. Od minulej dekády sa považuje za trvalú sociálno-politickú prioritu budovania spoločností pre všetkých (*societies for all ages*), za verejný záujem, v rámci ktorého sa uznáva kľúčový vplyv širších spoločenských podmienok na podobu toho, ako ľudia starnú.

V politickom úsilí o podporu aktívneho starnutia sa integruje záujem o zodpovednú spoločensko-politickú odpoveď na demografické starnutie a využívanie potenciálu dlhšieho života ľudí (*spoločenská perspektíva*) so snahou o pochopenie a pozitívne ovplyvňovanie trajektórií starnutia jednotlivcov v ich životnom cykle (*individuálna perspektíva*). UNECE (2021) hovorí o tzv. *twin-track approach* (dvojkolajnom prístupe), ktorý „...umožňuje spoločnostiam realizovať potenciál dlhšieho života rastúcej populácie starších ľudí, a to cestou zabezpečenia udržateľného prispôsobovania vzdelávacích systémov, pracovného trhu, zdravotnej a sociálnej starostlivosti a systémov ich sociálneho zabezpečenia a ochrany“ (UNECE, 2021, s. iii).

Komplexnosť problematiky aktívneho starnutia premietnutá do komplexnosti politického prístupu k nej vyžaduje aktívne angažovanie širokého okruhu spoločenských aktérov, vrátane vedecko-výskumného sektora. Nevyhnutnosť výskumu v plánovaní a implementovaní politik starnutia, vrátane aktívneho starnutia, bola explicitne vymedzená už začiatkom minulej dekády v kľúčovom OSN dokumente z roku 2002 – *Madridskom medzinárodnom akčnom pláne týkajúcom sa starnutia* (ďalej len „MIPAA“) a v *Regionálnej implementačnej stratégii* (ďalej len „RIS“), ktorými sa naštartovalo koordinované úsilie krajín v dosahovaní cieľov zameraných na starnutie a v ich vyhodnocovaní. V článku 129 MIPAA sa uvádza:

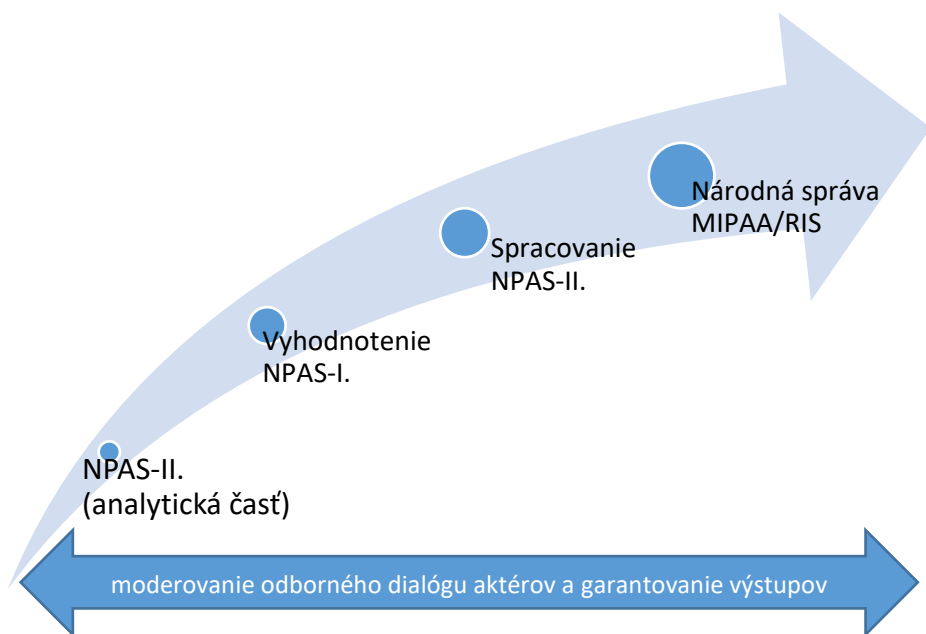
„129. Vo všetkých krajinách, osobitne v rozvojových, je potreba podporiť a rozvinúť komprehenzívny, diverzifikovaný a špecializovaný výskum zameraný na otázky starnutia. Výskum zahŕňajúci vekovo a rodovo senzitívny zber dát a analýzy poskytuje nevyhnutné dôkazy pre efektívne politiky. Princiálnou úlohou výskumného komponentu MIPAA 2002 je vhodne podporovať implementáciu odporúčaní a akcií definovaných v MIPAA. Dostupnosť spoľahlivých informácií je kľúčová pre identifikovanie objavujúcich sa tém a pre prijímanie odporúčaní. Pre podporu a prijímanie časovo relevantných politických odpovedí je rovnako nevyhnutné vyvíjanie a využívanie vhodných, komprehenzívnych a praktických evaluačných nástrojov, napríklad kľúčových indikátorov.“ (OSN, 2002, s. 55)

Reagujúc na toto odporúčanie nie je predmetom textu bulletinu meritórna problematika aktívneho starnutia, nakoľko tej sme sa podrobne venovali na iných miestach (napr. Repková (ed.), 2020). Skôr sa zameriame na sumarizáciu odborného príspevku Inštitútu pre výskum práce a rodiny (ďalej len „IVPR“) ako rezortnej vedecko-výskumnej inštitúcie Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (ďalej len „MPSVR SR“) pri implementácii politiky podpory aktívneho starnutia v národných podmienkach. Osobitne sa budeme venovať obdobiu rokov 2019-2021, v ktorom sa postupne sumarizovalo prvé programové obdobie implementácie politiky aktívneho starnutia na roky 2014-2020 a plánovalo sa nové pre túto dekádu. Vyústením predmetného obdobia bolo prijatie *Národného programu aktívneho starnutia na roky 2021-2030* (ďalej len „NPAS-II.“), ktorý schválila vláda SR dňa 16. novembra 2021.

2 Diverzita odbornej expertízy a jej výstupy

Účasť IVPR na odborných prácach súvisiacich s agendou aktívneho starnutia bola v období rokov 2019-2021 zabezpečovaná cez **Kontrakty medzi MPSVR SR a IVPR** na príslušné kalendárne roky (bližšie pozri www.ivpr.gov.sk). Šlo o rôznorodé expertízne činnosti, osobitne o analytické, konceptuálne, prieskumno-zisťovacie, vyhodnocovacie a zostavovacie práce¹. Jednotlivé expertízy boli v rozličných fázach spolupráce zastúpené v rozličnej miere, vždy v závislosti od povahy výstupu viazaného na danú fázu. Výstupy sú chronologicky znázornené v schéme 1 a stručne budú predstavené v ďalšom texte.

Schéma 1: Postupnosť expertíz IVPR a jej výstupov

Zdroj: vlastné spracovanie autorky

Prierezovou expertízou naprieč jednotlivým fázam a výstupom bola príprava konceptuálneho rámca a moderovanie odborného dialógu aktérov politiky aktívneho starnutia a garantovanie prípravy výstupov tohto dialógu. Šlo

¹ Garantkou účasti IVPR na expertíznych činnostiach bola prof. PhDr. Kvetoslava Repková, CSc.

o systematický dialóg zástupcov a zástupkyň relevantných ministerstiev, regionálnej a miestnej samosprávy, sociálnych partnerov, poskytovateľov verejných služieb, občianskeho sektora (seniorských organizácií), vedeckovo-výskumného sektora či nezávislých odborných iniciatív.

Výstup 1: Národný program aktívneho starnutia na roky 2021-2030 (analytická časť)

Pre účely prípravy NPAS-II. bola v druhej polovici 2019 zriadená *expertná skupina* zložená z odborníkov zameraných na ľudsko-právne, demografické, ekonomické, sociálno-inkluzívne a občianske aspekty aktívneho starnutia. Jej úlohou bolo vyhodnotiť dovtedajší vývoj, aktuálny stav kľúčových ukazovateľov starnutia populácie (napr. demografia, zdravotný stav populácie, celoživotné vzdelávanie, pracovná aktivita, spoločenská participácia) a jeho rizík z hľadiska potrieb udržateľného rozvoja Slovenska. Výstupom činnosti expertnej skupiny bol dokument **Národný program aktívneho starnutia na roky 2021-2030 (analytická časť)** (Repková (ed.), 2020). Expertná skupina zároveň pripravila *základný konceptuálny a štrukturálny rámec (osnovu)* pre spracovanie NPAS-II. Inšpirovala sa štruktúrou Indexu aktívneho starnutia, ktorý sa využíva aj pre vyhodnocovanie širšieho medzinárodného úsilia pri podpore politik aktívneho starnutia, jeho pokroku a formovania výziev pre budúce obdobia.

Výstup 2: Správa o plnení úloh vyplývajúcich z Národného programu aktívneho starnutia na roky 2014-2020

Na ukončenie východiskových analytických prác prirodzene nadviazali v druhej polovici 2020 práce na troch vecne previazaných odborných zadaniach:

- a) na vyhodnotení úloh NPAS-I. za celé prvé programové obdobie 2014-2020;
- b) na príprave NPAS-II. na nové programové obdobie 2021-2030;
- c) na príprave národnej správy MIPAA/RIS za obdobie rokov 2017-2021 (v kontexte dlhšieho obdobia 20 rokov od prijatia MIPAA/RIS v roku 2002), ktorá bude základom účasti SR na ministerskej konferencii k otázkam starnutia v Ríme v júni 2022.

Pre účely zozbierania relevantných podkladov pre všetky tri zadania zrealizoval IVPR medzi všetkými relevantnými spoločenskými aktérmi začiatkom roka 2021 **dotazníkový prieskum**, v ktorom sa zamerl na:

- vyhodnotenie naplnenia cieľov a opatrení zakomponovaných do štruktúry NPAS-I. na roky 2014-2020;
- vyhodnotenie naplnenia cieľov MIPAA/RIS v širšom kontexte ostatných 20 rokov, s osobitným zreteľom na obdobie od roku 2017 (od ostatnej ministerskej konferencie v Lisabone);
- formuláciu očakávaní a priorít rozvoja politik zameraných na otázky starnutia do budúcnosti.

Na základe výsledkov dotazníkového prieskumu bol spracovaný výstup **Správa o plnení úloh vyplývajúcich z Národného programu aktívneho starnutia na roky 2014-2020**, ktorý je pre účely ďalšieho odborného využitia dostupný na webovom sídle MPSVR SR (MPSVR SR, 2021).

Výstup 3: Národný program aktívneho starnutia na roky 2021-2030

Od augusta 2020 začali aj intenzívne konzultácie zodpovedných aktérov k príprave NPAS-II. (t. j. pre dekádu 2021-2030). Základom pre osobné konzultačné stretnutia, ale aj pre telefonickú či mailovú komunikáciu aktérov boli východiskové analytické zistenia expertnej pracovnej skupiny, štrukturálny návrh osnovy NPAS-II., zjednotená štruktúra pre spracovávanie podkladov do NPAS-II., neskôr aj výsledky dotazníkového prieskumu, najmä v časti zameranej na formuláciu sociálno-politických priorít do budúceho obdobia. V tomto období bolo IVPR zodpovedné nielen za koordináciu vstupu jednotlivých aktérov do procesu prípravy podkladov a za moderovanie ich odbornej komunikácie, ale aj za zostavovacie a edičné práce na spracovávaní prvotnej verzie samotného dokumentu **Národný program aktívneho starnutia na roky 2021-2030**. Od apríla 2021 do novembra 2021 prebiehali jednotlivé fázy legislatívneho procesu, ktorý sa zavŕšil 16. novembra 2021 zaradením dokumentu na rokovanie vlády SR a jeho schválením (Vláda SR, 2021).

K ťažiskovým úlohám IVPR v celom tomto období patrilo nielen štruktúrovanie a moderovanie odborného dialógu jednotlivých aktérov, ale aj sprostredkovanie výskumnej, prípadne inej odbornej evidencie pre tento dialóg, v ktorom sa hľadali zdieľané (konsenzuálne) riešenia a prijímali sa kľúčové sociálno-politické rozhodnutia. Za osobitnú zmienku stojí facilitovanie procesu hľadania konsenzuálneho riešenia k zabezpečeniu budúcej riadiacej štruktúry a koordinačného mechanizmu pre NPAS-II.

Výstup 4: Národná správa MIPAA/RIS

Rok 2021 bol aj rokom vyhodnocovania pokroku krajín v otázkach podpory (aktívneho) starnutia v širšom medzinárodnom meradle. UNECE sa v ňom pripravovala na štvrtý cyklus 5-ročného vyhodnocovania MIPAA/RIS, ktorý vyvrcholí ministerskou konferenciou zameranou na otázky starnutia *MIPPA+20 „Udržateľný svet pre ľudí každého veku: spojenie síl pre solidaritu a rovnaké príležitosti v priebehu života“* (A sustainable world for all ages: joining forces for solidarity and equal opportunities throughout life) v júni 2022 v Ríme.

Pre účely účasti na budúcoročnej konferencii IVPR spracoval v druhej polovici 2021 návrh **národnej správy**, v ktorej na základe dostupných zdrojov uvedených vyššie zhodnotil pokrok SR v politikách zameraných na uznanie potenciálu starších ľudí, podporu ich ekonomickej aktivity a schopnosti dlhšie pracovať, ako aj v oblasti zabezpečenia dôstojného, nezávislého a kvalitného života. Národný pokrok sa vyhodnocoval aj v kontexte OSN udržateľných cieľov, nastavenia OSN Dekády pre zdravé starnutie 2021-2030 či dopadov pandémie COVID-19 na starších ľudí. Súčasťou národnej správy bola aj formulácia národných sociálno-politických priorít v oblasti podpory zdravého a aktívneho starnutia na novú dekádu.

3 Budúce angažovanie

Prijatý NPAS-II. predstavuje veľmi komplexný dokument s **víziou** „...podporiť budovanie udržateľnej spoločnosti cez podporu a zhodnocovanie potenciálu ľudí všetkých vekových kategórií, najmä v kontexte procesu ich starnutia“, pričom **globálnym cieľom** je vytvoriť pre naplnenie tejto vízie optimálne hodnotové, zdrojové a inštitucionálne podmienky (vláda SR, 2021, s. 2). Globálny cieľ je následne premietnutý do deviatich strategických cieľov vzťahovaných k jednotlivým **vecným doménam (oblastiam)** podpory aktívneho starnutia (D1-D9), konkrétne:

D1: Podpora aktívneho starnutia v rodinnej perspektíve

D2: Podpora ľudských zdrojov v celoživotnom cykle

D3: Zdravotná starostlivosť podporujúca aktívne starnutie

D4: Podpora ekonomickej aktivity v perspektíve životného cyklu

D5: Podpora spoločenskej participácie a začlenenia starších ľudí

D6: Zabezpečenie príjmu vo vyššom veku

D7: Podpora dôstojnosti, nezávislosti a kvality života starších ľudí

D8: Politiky aktívneho starnutia bližšie občanom a ich riadenie

D9: Zvyšovanie povedomia, dáta a výskum

Každá doména je ďalej rozpracovaná ako séria čiastkových cieľov a im prislúchajúcich opatrení. Celá **doména 9** zameraná na zvyšovanie povedomia, dáta a výskum ponúka príležitosti pre kontinuálne angažovanie sa IVPR (a iných organizácií vedecko-výskumného sektora) v politikách podpory aktívneho starnutia na Slovensku. Za osobitnú príležitosť možného ďalšieho angažovania IVPR možno považovať aj plánované formovanie **mechanizmu implementácie NPAS-II.**, vrátane ustanovenia jeho riadiacej štruktúry na MPSVR SR. Napokon, aktívnu účasť vedecko-výskumnej sféry pri nastavovaní pravidiel, procesov a metodiky činnosti takejto štruktúry predpokladal už pred dvomi dekadami aj východiskový MIPAA/RIS dokument.

Zoznam bibliografických odkazov

Vláda SR. 2021. *Národný program aktívneho starnutia na roky 2021-2030*. [online] [2021-12-06]. Dostupné on-line: <https://www.employment.gov.sk/files/sk/ministerstvo/rada-vlady-slovenskej-republiky-prava-seniorov-prisposobovanie-verejnych-politik-procesu-starnutia-populacie/narodny-program-aktivneho-starnutia-roky-2014-2020/narodny-program-aktivneho-starnutia-roky-2021-2030.pdf>

MPSVR SR. 2021. *Správa o plnení úloh vyplývajúcich z Národného programu aktívneho starnutia na roky 2014-2020*. [online] [2021-12-06]. Dostupné on-line: <https://www.employment.gov.sk/sk/ministerstvo/rada-vlady-sr-prava-seniorov/>

Repková, K. (ed.), Baláž, V., Bednárík, R., Nemeček, M., Šprocha, B. 2020. *Národný program aktívneho starnutia na roky 2021-2030 (analytická časť)*. Bratislava: IVPR. [online] [2021-12-06]. Dostupné on-line: <https://ivpr.gov.sk/narodny-program-aktivneho-starnutia-na-roky-2021-2030-analyticka-cast-kvetoslava-repkova-ed/>

UNECE, 2021. *Guidelines for Mainstreaming Ageing*. [online] [2021-12-01]. Dostupné on-line: https://unece.org/sites/default/files/2021-03/ECE-WG.1-37_Guidelines_for-Mainstreaming_Ageing_1.pdf

OSN, 2002. *Political Declaration and Madrid International Plan of Actions on Ageing*. [online] [2021-12-01]. Dostupné on-line: <https://www.un.org/esa/socdev/documents/ageing/MIPAA/political-declaration-en.pdf>

Zaidi, A. 2018. *Active Ageing Index. A legacy of the 2012 European Year of Active Ageing and Solidarity between Generations*. Bilbao: Presentation at the 2nd AAI International Seminar, 27-28 September 2018. [online] [2021-12-01]. Dostupné on-line: https://unece.org/fileadmin/DAM/pau/age/Active_Ageing_Index/Second_int_seminar_on_AAI/presentations/04-1_AZaidi_Bilbao_AAI_Seminar_Keynote_27September2018.pdf

Ďalšie informácie o IVPR získate na webových stránkach
www.ivpr.gov.sk

Vydáva Inštitút pre výskum práce a rodiny,
Špitálska 25, 27, 812 41 Bratislava
ivpr@ivpr.gov.sk, www.ivpr.gov.sk
NEPREDAJNÉ